

СЕКЦІЯ VII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ЗМІСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Антонов Артем

ORCID ID: 0000-0003-3876-5490

аспірант

Київський міжнародний університет, Україна

Відповідь на питання «в чому полягає зміст права власності?» шукали фахівці-правознавці в галузі адміністративного й цивільного права як минулого, так і сучасності. Так, у дореволюційній вітчизняній літературі домінуючим був підхід, згідно з яким під правом власності розумілося юридичне панування особи над річчю, що базувалося на законному способі придбання, міцно обґрунтоване і юридично непорушне. Даний підхід підтримував професор Київського університету О.М. Гуляєв, який вважав, що право власності може бути визначено як юридичне панування особи над майном. Панування особи над майном визначається як влада над ним. Виходячи з норм чинного на той час законодавства, правознавець виділив риси, притаманні цьому праву: походження влади (законний спосіб набуття власності); характер влади (винятковість та незалежність влади від сторонньої особи, вічність та спадковість влади); зміст влади (володіння, користування та розпорядження) [6, с. 156].

У радянський період зазначеній проблематиці також приділялося достатньо уваги. Одним із перших, хто приділив увагу питанню власності та права власності у радянській юридичній науці, став А.В. Венедиктов. Ґрунтуючись на працях класиків марксизму, вчений розглядав власність як присвоєння, виділяючи при цьому два основні моменти: 1) відношення індивіда чи колективу до засобів (умов) виробництва «як до своїх», тобто розподіл засобів виробництва – це те, що умовно можна було б назвати статикою присвоєння; 2) присвоєння індивідом чи колективом продукту виробництва, продуктів своєї власної чи чужої праці – те, що умовно можна назвати динамікою присвоєння.

Слід зазначити, що свої погляди А.В. Венедиктов пропускав через призму економічних відносин, оскільки був спеціалістом високого рівня не лише у сфері юриспруденції, а й в економіці. Вчений наголошував на тому, що саме поняття власності як присвоєння є основою для побудови юридичного поняття права власності, оскільки це відношення є базою усієї системи виробничих відносин. Що ж до права власності, то під ним А.В. Венедиктов розумів право індивіда чи колективу використовувати засоби та продукти виробництва своєю владою та у своїх інтересах на основі наявної в даному суспільстві системи класових відносин та відповідно до неї [1, с. 34, 39]. Як бачимо, автор намагався навести загальне поняття права власності, яке можна було б застосувати до всіх правових систем. Згодом такий підхід додав ще одне питання до проблематики власності та права власності, а саме: чи можна дати загальне визначення права власності для різних класових формацій? Відповідаючи на це питання, Д.М. Генкін виділив основні моменти, що характеризують право власності всіх громадських формацій: 1) право власності – це абсолютне суб'єктивне право. Суб'єктивне право – це встановлена об'єктивним

правом міра можливої поведінки самого носія суб'єктивного права; 2) загальним для права власності є й те, що правомочності власника мають незалежний характер, а не ґрунтуються на праві будь-якої іншої особи; 3) у різні періоди історії законодавством встановлювалися обмеження права власності, абсолютно необмеженим право власності ніколи не було; однак ступінь, форми та характер обмежень права власності були різними залежно від економічного укладу суспільства, від характеру його виробничих відносин, від того класу, на охорону інтересів якого спрямовані постанови про право власності [5, с. 58].

Що стосується сучасного підходу до права власності, то слід враховувати, що сам термін «право» має два змістовних навантаження – об'єктивне (як система норм) та суб'єктивне (як можливість певної поведінки суб'єкта). Така подвійність права дозволяє вивчати право власності в об'єктивному та суб'єктивному значенні. В об'єктивному значенні право власності є сукупністю норм права, що регулюють відносини власності та утворюють відповідний правовий інститут – інститут права власності. Що стосується суб'єктивного значення права власності, то під ним слід розуміти юридично забезпечену свободу дії, згідно з якою суб'єкт права власності (власник), висловлюючи бажання задовольнити свої власні економічні інтереси, бажає досягти певного законного результату. Виражається воно в тому, що власник має право володіти, користуватися й розпоряджатися, а також вчиняти будь-які інші, не заборонені законом, дії стосовно свого майна, без заподіяння шкоди іншим суб'єктам права.

Сучасне адміністративне законодавство, на відміну цивільного, не дає легального визначення категорії «право власності». В цивільному законодавстві дане визначення розкривається у ч. 1 ст. 316 ЦК України, згідно з якою правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. В свою чергу зміст права власності полягає в тому, що власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном (ч. 1 ст. 317 ЦК України). Зазначені права володіння, користування, розпорядження своєю власністю називають правомочністю власника. Зазначені правомочності є базовими, первинними правомочностями, що становлять ядро права власності.

В науці досі триває дискусія щодо розширення кола правомочностей власника за рахунок включення до нього права вимоги, права знищення, права управління тощо. Найбільш повний список правочинів, що становлять право власності, запропонував англійський юрист А. Оноре, який включає одинадцять правомочностей [10]. Однак, як вважає Л. Беккер, не всі із зазначених правомочностей заслуговують на назву права власності. Так, одна з перших п'яти обов'язково має бути присутня у зв'язці, яка могла б скласти право власності. Але навіть беручи до уваги дане застереження, кількість осмислених поєднань «права власності» дорівнює приблизно півтора тисячам, а якщо врахувати їхнє варіювання за суб'єктами та об'єктами права, то різноманітність видів власності, за словами Л. Беккера, є воістину «моторошною» [9, с. 21]. Ми дотримуємося позиції, що всі інші правомочності стосовно права володіння, права користування та права розпорядження є вторинними, похідними правами власника. Вторинні правомочності не мають самостійного характеру відносно первинних правомочностей, вони гарантують здійснення та сприяють реалізації права власності. Крім того, по-перше, виділення вторинних правочинів у «ядро права власності» недоцільне, оскільки їх склад залежно від виду об'єкта власності може суттєво змінюватися; по-друге, визначення категорії «право власності» через вичерпний перелік всіх можливих правомочностей власника не має сенсу, оскільки можуть з'явитися нові, не включені до наведеного

вище списку.

Висновки. Таким чином, право власності необхідно визначати як право суб'єкта (власника), спрямоване на задоволення його бажання щодо володіння, користування та розпорядження певною річчю з урахуванням інтересів інших осіб, врегульоване правовими нормами. Власник здійснює правомочність на свій розсуд, тобто воля власника спирається безпосередньо на закон і існує незалежно від волі інших суб'єктів. Воля цих суб'єктів не лише ґрунтується на законі, а й залежить від волі власника, зумовлюється нею. У цьому виявляється характерна ознака, притаманна лише праву власності як абсолютному речовому праву.

Список використаних джерел:

1. Венедиктов А.В. (1948) Государственная социалистическая собственность. М.; Л.: Издательство Академии наук СССР.
2. Габрелян А.Ю. (2021) Вектор розвитку України: дилема вибору. Матеріали конференцій МЦНД. Вилучено з: <https://doi.org/10.36074/mcnd-19.02.2021.lawgov.02>.
3. Габрелян А.Ю. (2020) Об'єкт правопорушення передбаченого ст. 181-1 КУпАП. Journal «ScienceRise: Juridical Science», 3 (13), 27–33.
4. Габрелян А.Ю. (2020) Аналіз сучасного стану ринку страхових послуг в світі та в Україні. Траектория науки, 6 (10), 2001–2013.
5. Генкин Д.М. (1961) Право собственности в СССР. М.: Госюриздат, 223 с.
6. Гуляев А.М. (1913) Русское гражданское право. СПб.: тип. М. М. Стасюлевича, XIV.
7. Мороз С.С. & Габрелян А.Ю. (2016) Актуальные проблемы формирования института частных исполнителей в Украине. Траектория науки, 7 (12), 11–19.
8. Цивільний кодекс України. № 435-IV (2003). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
9. Becker L.S. (1977) Property rights: philosophical foundations. Cambridge.
10. Honore A.M. (1961) Ownership. Oxford essays in jurisprudence. Ed. by Guest A.W. Oxford, 112–128.